

ЛЕКЦІЯ 12

ОСНОВИ ЗЕМЕЛЬНОГО ТА ЕКОЛОГІЧНОГО ПРАВА

1. Загальна характеристика Земельного кодексу України.
2. Оренда землі.
3. Порядок вирішення земельних спорів.
4. Екологічні права та обов'язки природокористувачів.
5. Червона книга України.

1. Загальна характеристика Земельного кодексу України

Земельне право України – це правовідносини, що виникають у процесі відносин володіння, користування та розпорядження землею між суб'єктами земельних відносин. Основним нормативним документом, що розглядає ці правовідносини є Земельний кодекс України, який прийнято 25 жовтня 2002 р. Завданням цього кодексу є регулювання земельних відносин з метою забезпечення права на землю громадян, юридичних осіб, територіальних громад та держави, а також створення умов для раціонального використання й охорони земель, збереження та відтворення родючості ґрунтів, поліпшення природного середовища. Кодекс визначає такі принципи земельного законодавства:

- поєднання особливостей використання землі як територіального базису, природного ресурсу і основного засобу виробництва;
- забезпечення рівності права власності на землю громадян, юридичних осіб, територіальних громад та держави;
- невтручання держави у здійснення громадянами, юридичними особами та територіальними громадами своїх прав щодо володіння, користування і розпорядження землею, крім випадків, передбачених законом;
- забезпечення раціонального використання та охорони земель;
- забезпечення гарантій на землю;
- пріоритет екологічної безпеки.

Суб'єктами земельних відносин є фізичні та юридичні особи, органи місцевого самоврядування та органи державної влади.

Об'єктами земельних відносин є землі в межах території України, земельні ділянки та права на них, у тому числі на земельні частки (паї).

Відповідно до призначення землі поділяються на такі категорії:

- землі сільськогосподарського призначення – сільськогосподарські угіддя та несільськогосподарські угіддя;
- землі житлової та громадської забудови – ділянки в межах населених пунктів, які використовуються для розміщення житлової забудови, громадських будівель і споруд;
- землі природно-заповідного та іншого природоохоронного призначення;
- землі оздоровчого призначення;
- землі рекреаційного призначення – призначені для організованого масового відпочинку і туризму та проведення спортивних заходів;
- землі історико-культурного призначення – заповідники, меморіальні кладовища, історичні садиби, кургани;
- землі лісового фонду;
- землі водного фонду – зайняті водоймами, виділені по берегах під захисні смуги;
- землі промисловості, транспорту, зв'язку, енергетики, оборони тощо.

Віднесення земель до тієї чи іншої категорії здійснюється на підставі рішень органів державної влади та органів місцевого самоврядування відповідно до їх повноважень.

2. Оренда землі

У Земельному кодексі встановлюється, що у тимчасове користування на умовах оренди земля надається громадянам України, підприємствам, установам та організаціям, громадським об'єднанням і релігійним організаціям, спільним підприємствам, міжнародним об'єднанням та організаціям з участю українських, іноземних юридичних осіб і громадян, підприємствам, що повністю належать іноземним інвесторам, а також іноземним державам, міжнародним організаціям, іноземним юридичним особам і фізичним особам без громадянства. Земля може надаватись в оренду в короткострокове користування до п'яти років і довгострокове – до 50 років. Договір оренди землі – це угода, за якою орендодавець за плату передає орендареві земельну ділянку на обумовлений договором строк для господарського призначення. Договір оренди укладається у письмовій формі й засвідчується нотаріально. Його невід'ємною частиною є план земельної ділянки.

3. Порядок вирішення земельних спорів

Земельні спори – це суперечності, що виникають у процесі відносин володіння, користування та розпорядження землею. Ці спори вирішуються судами, органами місцевого самоврядування та органами виконавчої влади з питань земельних ресурсів. Сторони, які бе-

руть участь у земельному спорі, мають право запрошувати свідків, подавати документи та інші докази, давати усні та письмові пояснення, порушувати клопотання, одержувати копію рішення щодо земельного спору і у разі незгоди з цим рішенням, оскаржувати його.

Серед земельних спорів розрізняють:

- спори по відшкодуванню збитків, заподіяних забрудненням та іншим псуванню земель;
- спори, що виникають у зв'язку із забудовою земельних ділянок;
- спори з приводу суміжного землекористування (межові спори).

4. Екологічні права та обов'язки природокористувачів

Право природокористування – це можливість раціонального використання фізичними та юридичними особами природних ресурсів для задоволення різних потреб та інтересів.

Екологічні права громадян забезпечуються: проведенням широкомасштабних державних заходів щодо підтримання, відновлення і поліпшення стану навколишнього природного середовища; обов'язком міністерств, відомств, установ, організацій здійснювати технічні та інші заходи для запобігання шкідливому впливу господарської та іншої діяльності на навколишнє природне середовище, виконувати екологічні вимоги при плануванні, розміщенні продуктивних сил, будівництві та експлуатації народногосподарських об'єктів, участі громадських об'єднань та громадян у діяльності щодо охорони навколишнього природного середовища; здійсненням державного та громадського контролю за дотриманням законодавства про охорону навколишнього природного середовища; компенсацію в установленому порядку шкоди, заподіяної здоров'ю та майну громадян внаслідок порушення законодавства про охорону навколишнього природного середовища; невідворотністю відповідальності за порушення законодавства про охорону навколишнього природного середовища. *Громадяни-природокористувачі України* зобов'язані:

- берегти природу, охороняти, раціонально використовувати її багатства відповідно до вимог законодавства;
- здійснювати діяльність з дотриманням вимог екологічної безпеки, інших екологічних нормативів та лімітів використання природних ресурсів;
- не порушувати екологічні права та законні інтереси інших суб'єктів;
- вносити плату за спеціальне використання природних ресурсів та штрафи за екологічні правопорушення;

– компенсувати шкоду, заподіяну забрудненням та іншим негативним впливом на навколишнє природне середовище.

Велику роль у реалізації екологічних прав громадян відіграє організація заповідників і національних природних парків (понад 30). Забороняється полювання на територіях природозаповідного фонду; полювання із застосуванням самострілів, ловчих отруйних приладів, вибухових речовин та інших садистських способів. Забороняється також полювання на знівечених тварин та тварин, які шукають порятунку від стихійного лиха.

5. Червона книга України

Червона книга в Україні ведеться з 1976 р. До неї занесено понад 150 видів вищих рослин і близько 90 видів і підвидів тварин. Положення “Про Червону книгу України” затверджене постановою Верховної Ради України 29 жовтня 1992 р. Відповідно до цього Положення Червона книга України є основним державним документом, у якому містяться узагальнені відомості про сучасний стан видів тварин і рослин України, що перебувають під загрозою зникнення, та заходи щодо їх збереження і науково обґрунтованого відтворення. Червона книга України є основною для розробки подальших дій, спрямованих на охорону занесених до неї видів тварин і рослин. Залежно від стану та ступеня загрози зникнення видів тваринного і рослинного світу, що заносяться до Червоної книги України, вони поділяються на такі категорії:

- зниклі – види, про які після неодноразових пошуків відсутня будь-яка інформація про наявність їх в природі чи спеціально створених умовах;
- зниклі в природі – види, які зникли в природі, але збереглися у спеціально створених умовах;
- зникаючі – види, які перебувають під загрозою зникнення у природних умовах і збереження яких є малоімовірним, якщо триватиме дія факторів, що негативно впливають на стан їх популяції;
- вразливі – види, які у найближчому майбутньому можуть бути віднесені до категорії зникаючих, якщо триватиме дія факторів, що негативно впливають на стан їх популяції;
- рідкісні – види, популяції яких невеликі та на даний час не належать до категорії зникаючих чи вразливих, хоча їм і загрожує небезпека;
- неоцінені – види, про які відомо, що вони можуть належати до категорії зникаючих, вразливих чи рідкісних, але ще не віднесені до неї;
- недостатньо відомі – види, які не можна віднести до жодної із

зазначених категорій через відсутність необхідної повної і достовірної інформації.

Ведення Червоної книги України здійснюється спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади з питань екології та природних ресурсів. До Червоної книги України занесені:

– *тварини*: зубр, видра, орлан, сокіл-сапсан, чорний баклан, дрохва, беркут, ведмідь карпатський, байбак, лосось дунайський, дельфін-азовка, тюлень-монах, камбала-калкан, султанка;
– *рослини*: ковила-трава, шафран, черемша, білоцвіт літній, тюльпан дикий, едельвейс, платан та ін.